

EQUIDADE DE XÉNERO

TEMOS MOZA NOVA NA AULA

INTRODUCCIÓN SOBRE A ORIXE

Esta proposta didáctica ten a súa orixe no proxecto internacional Conectando mundos. Moitos mestres e mestras pedíranos poder dispor das actividades que aparecían na plataforma on-line de Conectando mundos para poder levalas a cabo nos seus centros independentemente das fases, dos calendarios e do proceso cooperativo con outras escolas.

Mantivemos as animacións, as liñas argumentais e os niveis de

contido, e adecuamos as actividades ao novo contexto fora da plataforma on-line para que poidades levalas a cabo con éxito.

Recomendámosvos unha lectura desta guía, que vos facilitará pistas para o desenvolvemento das diferentes actividades que se propoñen, e ideas para profundar en determinados aspectos e temas.

Máis información na web www.conectandomundos.org

Índice

**Resumo da animación,
obxectivos e temas** _____ **3**

**Indicadores de avaliación
de competencias** _____ **4**

**Pauta metodolóxicas para
o desenvolvemento das actividades** _____ **5**

Lecturas para o profesorado _____ **18**

Glosario _____ **24**

Bibliografía _____ **26**

Anexo: Cuestionario para o alumnado _____ **28**

Resumo da animación, obxectivos e temas

Ana é a moza nova que chega á escola. En breve coñecerá os seus novos amigos Laia, Deeyah, Paola, Antonio, Ángel e Yu. Todos e todas fan parte da comisión organizadora dos actos do 8 de marzo, Día Internacional da Muller.

Coa excusa da celebración e aproveitando as súas circunstancias persoais e familiares, poderemos analizar os estereotipos de xénero, as relacións interpersoais, o sentimento de pertenza grupal, os modelos familiares, os dereitos persoais, a autoestima e o autoconceito, así como a loita pola igualdade, nunha etapa crucial en que as emocións e o despertar sexual están á flor de pel.

Obxectivos

- Desenvolver a propia identidade: analizar expectativas, a liberdade de escolla, etc.
- Analizar a desigualdade desde a perspectiva de xénero: análise das causas
- Coñecer a historia e a loita polos dereitos das mulleres no ambiente próximo e na sociedade en xeral
- Desenvolver a alteridade: o respecto pola diferenza e pola outra persoa
- Traballar pola mudanza cara unha sociedade igualitaria

Abordaxe prioritaria da liña de traballo

A partir do estudo de casos cos personaxes de animación, poden ser abordadas situacións ou casos reais na aula:

- Respecto pola propia liberdade de escolla
- Respecto pola outra persoa, a importancia de coñecer o outro
- Facer aflorar relacións interpersoais: micromachismos desde a inconsciencia... ou non
- Desigualdade de xénero fronte a igualdade
- Estratexias de reafirmación: dereitos persoais, autoestima, capacidade de argumentación e capacidade de dicir NON
- Necesidade de pertenza ao grupo

Indicadores de avaliación de competencias

Competencia lingüística

- Comprensión global do texto.
- Identificación das ideas principais e secundarias.
- Diferenciación de feitos e opinións, de contidos reais e fantásticos.
- Uso do vocabulario específico.
- Escoita activa.
- Participación e respecto pola estrutura da conversa.
- Expresión con ritmo, pronunciación e entoación.
- Fluidez e riqueza expresiva.
- Presentación clara e ordenada.
- Resposta a preguntas tras unha presentación.

Competencia emocional, social e cidadá

- Valorización das linguas como medio de comunicación e entendemento.
- Identificación e recusa de calquera tipo de prexuizos.
- Defensa dos dereitos humanos.
- Análise de causas, interrelacións e riscos.
- Escoita activa.
- Respecto para coas obras e coas opinións dos demais.
- Colaboración nas tarefas de grupo.
- Cumprimento dos acordos adoptados.
- Expectativas positivas para co traballo do grupo.
- Coñecemento e aceptación de todos os compoñentes do grupo.
- Actuación flexíbel, dialogante en situacións problemáticas.
- Elaboración de normas da aula.
- Análise das consecuencias do incumprimento da norma.

Competencia artística e cultural

- Presentación multimedia dun contido.
- Gozo da expresión artística.
- Orixinalidade ou inventiva nas respostas.

Competencia aprender a aprender

- Selección e preparación de materiais.
- Autocontrol da atención e perseveranza na tarefa.
- Busca de alternativas.

Pautas metodolóxicas para o desenvolvemento das actividades

Sobre o autorretrato

Páx. 6

caderno de actividades

Esta actividade require atención e un clima favorábel. Será proporcionado un cuestionario que axudará ao alumnado a realizar su propio autorretrato. É recomendábel que os autorretratos estean asinados, para evitar que non o tomen en serio coa escusa do anonimato, mais non é necesario. Desta maneira, podería converterse nunha ferramenta de traballo moi útil para as titorías.

Lerase en voz alta unha das características que aparecen nos autorretratos, sen revelar de quen é, e a aula deberá indagar se corresponde a un mozo ou a unha moza.

As preguntas xeradoras para a reflexión son:

Concordan as vosas cualidades, intereses ou afeccións coas que dicides que son de moza ou de mozo? Credes que estas afeccións e estes intereses son innatos? Poden aprenderse? Poden ser compartidos por mozas e mozos? Que ocorre cando unha moza ten cualidades que son atribuídas aos mozos? E cando é o contrario?

O círculo

Páx. 8

caderno de actividades

Esta actividade tamén require un clima de respecto e seriedade. Todos e todas en círculo deberán centrarse unicamente nas características dos seus compañeiros e compañeiras: cualidades (por exemplo: simpatía, alegría, optimismo, sentido do humor, senso común, solidariedade, etc.), trazos físicos (cabelo, ollada agradábel, sorriso, etc.) e capacidades (ler en voz alta, entender moi ben a matemática, ser moi deportista, etc.).

Cada persoa escribirá o seu nome na parte superior dunha folla e pasaralla ao compañeiro ou á compañeira da dereita, que escribirá unha cualidade positiva e dobrará o papel por onde o escribiu (finalmente, o papel ficará dobrado en dobras horizontais, en abano). O papel irá rotando até que cada folla de papel regrese ao principio do círculo e o propietario ou a propietaria poida ler os eloxios que os seus compañeiros e compañeiras escribiron.

É unha actividade moi útil para fomentar a autoestima e o recoñecemento público. Os alumnos e as alumnas decátanse de que os demais recoñecen, aprecian e admiran aspectos persoais propios que eles mesmos descoñecían.

Posta en común do círculo:

- Que vos pareceron os comentarios?
- Como vos sentistes?
- Que cousas vos sorprenderon máis? Por que?
- En que aspectos se parecen á vosa percepción?
- En que se diferencian?

Cómo funcionan os estereotipos de xénero

Os estereotipos de xénero son ideas simplificadas e fortemente asumidas, mais que non son certas, sobre as características dos homes e das mulleres, que se traducen nunha serie de tarefas e actividades que cada cultura lles atribúe.

Cando alguén se comporta así	Se é moza, adoita dicirse que é...	Se é mozo, adoita dicirse que é...
• Activa	• Nerviosa	• Inquedo
• Insistente	• Teimosa	• Tenaz
• Sensíbel	• Delicada	• Efeminado
• Desenvolvida	• Groseira	• Seguro de si mesmo
• Desinhibida	• Pícara	• Simpático
• Obediente	• Dócil	• Débil
• Temperamental	• Histérica	• Apaixonado
• Audaz	• Impulsiva, actúa sen pensar	• Valente
• Introvertida	• Tímida	• Pensa ben as cousas
• Curiosa	• Preguntona, lercha	• Intelixente
• Prudente	• Asisada	• Covarde
• Se non comparte	• Egoísta	• Defende o Seu
• Se non se somete	• Agresiva	• Forte
• Se muda de opinión	• Caprichosa, volúbel	• Capaz de recoñecer os seus erros

Diferenza entre sexo e xénero

O termo sexo é utilizado para facer referencia ás características anatómicas e fisiolóxicas propias do home e da muller, e *xénero* cando nos referimos ás actitudes e capacidades que son atribuídas a cada sexo, consecuencia do rol que socialmente foi destinado a cada un deles, constituíndo estereotipos culturais do que cada sociedade espera tanto dos homes como das mulleres.

O feito de os referidos comportamentos non dependeren da herdanza ou a bioloxía posibilita que a escola, como axente de mudanza e transmisión da cultura propia da sociedade en que está inmersa, desempeñe un papel crucial na adquisición dos papeis sexuais por parte do alumnado.

Sobre as opinións ou conclusións dos demais

Nesta proposta didáctica queremos facer énfase no diálogo, no debate, no intercambio de opinións, no interese e no respecto polas opinións dos demais. Para iso, suxerimos preguntas que fomenten debate e reflexión, tanto ao levar a cabo as actividades da aula como ao ler o que os outros grupos escribiron no muro.

A título de exemplo: Que ideas novas fornecen os outros grupos? Estadades de acordo? Con cales si? Con cales non? Por que? Que ideas novas fornecemos nós?

Sobre os vídeos

Páx. 11

caderno de actividades

É preferíbel que toda a aula vexa os vídeos. Se non for posíbel, cada grupo pode resumir brevemente o contido do vídeo que viu a partir de ideas chave que poden ser escritas no encerado.

Para dinamizar a reflexión sobre *Correr como unha nena*, propomos as seguintes preguntas:

- Que vos sorprendeu?
- Como vos sentistes?
- Por que “correr como unha nena” parece un insulto?
- Por que “baten ou corren como unha nena” cando o fan de forma ridícula?
- Que estereotipos transmiten estes vídeos? Como son adquiridos?

Para dinaminzar sobre micromachismos e novas masculinidades, propomos as seguintes preguntas:

O obxectivo desta visualización é facer aflorar unha realidade oculta, ou imperceptíbel, como é a dos micromachismos e, por outro lado, destacar as novas masculinidades ou o papel que o home xa está a xogar en defensa da igualdade de xénero.

Segundo o nivel de madurez do grupo, pode ocorrer o caso de haber risos e burlas despectivas. Para evitalo, propómosvos traballar cos mozos e coas mozas por separado e, posteriormente, presentar as conclusións en plenario.

Micromachismos

Que situacións vos sorprenderon máis? Por que? Que vos pareceron? Como vos sentistes? Que situacións parecidas vivistes? Na aula ocorren micromachismos? E no recreo? En que se diferencian? Por que son chamados micromachismos? Por que din que non queremos velos? Quen non os ve? Que podemos facer para mudar estas situacións?

Que conclusións tirades?

Novas masculinidades

Que cousas vos sorprenderon máis? Por que? Que vos pareceron? Como vos sentistes? Que situacións parecidas vivistes? En que se diferencian? Por que se fai referencia ás novas masculinidades? Coñecedes mozos que actúen como no vídeo? Como o avaliariades?

Que debería mudar en cada un de nós e cada unha de nós para que as novas masculinidades fosen a normalidade?

Que conclusións tirades?

Sobre os micromachismos

Definimos os micromachismos como as manobras interpersoais, inconscientes ou non, que realizan os varóns para manter, reafirmar, recuperar o dominio sobre as mulleres, ou para se resistir ao aumento de poder delas, ou para se aproveitar do referido poder. Son consecuencia e expresión do modo de construción cultural da mente masculina, resultado dunha socialización masculina que valoriza nos varóns o dominio sobre as persoas, a autosuficiencia e a crenza no dereito sobre as mulleres. O obxectivo de visibilizar os micromachismos é:

- Favorecer o exercicio autocrítico dos homes sobre o seu exercicio cotián de poder.
- Contribuír para ampliar nas mulleres o rexistro perceptivo e, por tanto, a posibilidade de resistencia á violencia exercida sobre elas.
- Explicar a orixe de moitos malestares, sobrecargas e relacións defensivo-agresivas que, ao ser ignoradas, adoitan ser atribuídos a “problemas femininos”, culpabilizando as mulleres e exculpando os varóns.

Fonte: <http://www.luisbonino.com/pdf/Los%20Micromachismos%202004.pdf>

Sobre as novas masculinidades

Na revisión da masculinidade, tentar superar o tradicional illamento dos homes no ámbito das emocións e os afectos para se construír como persoas que valoricen o afecto, tería como consecuencia xerar persoas máis libres e autónomas.

Afastarse das condutas de risco, fomentando os comportamentos que aposten polo coidado da persoa e non buscar, na exhibición do risco, o recoñecemento doutros homes, ten efectos inmediatos na saúde non só dos propios homes senón tamén das mulleres.

A participación activa dos homes na loita social contra a violencia cara as mulleres tamén pode ser un elemento positivo. Os homes teñen que asumir unha posición activa e de denuncia desta e doutras violencias. Esta contribución dos homes para a loita contra a violencia cara as mulleres pasa por non tolerar nin xustificar a violencia machista, sexa física, sexual ou psicolóxica.

Para profundar na mudanza dos homes cara a igualdade, tamén é necesario desmontar os procesos e discursos de lexitimación social da violencia como método para resolver conflitos. É importante apostar por formas dialogadas que partan do respecto pola dignidade das demais persoas e que se baseen na negociación e na liberdade de opción persoal.

Estas mudanzas implican igualmente unha reformulación por parte dos homes do lugar que ocupan no espazo público e de poder, porque unha sociedade con igualdade de oportunidades e acceso a todos os campos tanto de decisión como de organización para homes e mulleres é máis democrática.

No colectivo, a mudanza nos homes require apoiar e facer propias as reivindicacións das mulleres pola igualdade. Ao mesmo tempo, no privado é necesaria unha actitude dos homes de non aproveitar nin se apoiar en situacións discriminatorias para ter ou manter máis poder no ámbito público, nas súas dimensións política, social e económica.

A conciliación entre o mundo laboral e a vida persoal e familiar require unha implicación igualitaria por parte dos homes; entender que a realización do traballo doméstico e de coidado é tamén responsabilidade masculina. Un compromiso con esta mudanza pode comezar por utilizar os permisos de paternidade, as reducións de xornada e as excedencias.

Unha aposta igualitaria tamén debe ter en conta a necesidade dunha mudanza de actitude dos homes fronte a outros homes, a través do recoñecemento da pluralidade masculina, da diversidade de opción e orientación sexual, así como un compromiso firme, en todos os ámbitos da vida, contra a homofobia e a transfobia.

Fonte: http://www.aulaviolenciadegeneroenlocal.es/consejosescolares/archivos/P_013_los_hombres_la_igualdad.pdf

As dúas cadeiras

Páx. 14

caderno de actividades

Desenvolvemento da dinámica

Colocade dúas cadeiras en fronte da aula. Sobre unha, colocade un cartel en que poña “NON LLE DOU APOIO” e, sobre a outra, un que poña “DOULLE APOIO”. Os dilemas que imos tratar son os seguintes:

- Se túa irmá pequena se quixese dedicar a ser piloto de probas, o que farías?
- Se o teu mellor amigo quere deixar o fútbol para se dedicar ao ballet clásico, o que farías?

Pedimos dúas persoas voluntarias. Primeiro deben elixir un dos dous carteis.

Comeza a primeira rolda a partir do primeiro dilema. Ambas as persoas deben participar asumindo o papel que escolleron. Non é necesario que o debate sexa longo. É mellor cortar cando se vexa que as ideas se van acabando. Inmediatamente despois mudan de cadeira e inverten os papeis.

Unha variante consiste en mudar só unha das dúas persoas (por exemplo, “DOULLE APOIO”), para que argumente, desde un punto de vista diferente, o proposto polo compañeiro ou pola compañeira da cadeira “NON LLE DOU APOIO”. Despois dalgunhas novas ideas, pediríamos á persoa da cadeira “NON LLE DOU APOIO” que mudara por outra persoa...

E así sucesivamente coas outras preguntas ou dilemas. **Animámos-vos a pensar noutras preguntas que poidan suscitar o interese da aula.**

Reflexión posterior á dinámica

Tentámos pórnos en lugar doutras persoas con pensamentos e actitudes probabelmente diferentes ás nosas. Coñecérmonos mellor e coñecermos as persoas que nos rodean axudaranos na convivencia.

Despois de cada participación levaremos a cabo unha avaliación, escoitando sempre primeiro cómo se sentiron durante a interpretación e qué lles pareceu o papel asumido. Neste caso, tamén podemos analizar as tendencias teatrais de cada participante. Posturas, xestos, tons de voz e outros elementos que dan maior realismo á interpretación.

Preguntas para a reflexión: Que vos pareceron os argumentos? Como vos sentistes? Que vos sorprendeu máis? Por que? En que aspectos se parecen á vosa percepción? En que se diferencian dela?

PARA PROFUNDAR... Esta dinámica está inspirada no teatro do oprimido, na modalidade de teatro fórum, nunha versión moi simplificada e tendo presente o escaso tempo de que se dispón normalmente.

Teatro fórum (teatro do oprimido e da oprimida)

O teatro do oprimido e da oprimida ten por obxectivo utilizar o teatro e as técnicas dramáticas como un instrumento eficaz para a comprensión e a procura de alternativas a problemas sociais e interpersoais. Para as persoas interesadas en traballar o teatro fórum desde o teatro do oprimido, debe lembrarse de que se trata de estimular os participantes non-actores a expresar as súas vivencias de situacións cotiáns de opresión a través do teatro. Proponse transformar o espectador –ser pasivo– en espect-actor, protagonista da acción dramática –suxeito creador–, animándoo a reflexionar sobre o seu pasado, modificar a realidade no presente e crear o seu futuro. O espectador ve, asiste; o espect-actor ve e actúa ou, mellor dito, ve para actuar na escena e na vida (Boal, 1980).

Fonte: <https://escuelapopularcineytv.wordpress.com/2012/06/23/metodologia-del-teatro-foro-augusto-boal-una-herramienta-poderosa-para-construir-la-participacion-popular/>

Vídeos inspiradores

Páx. 15

caderno de actividades

- A figura da muller na publicidade
<https://www.youtube.com/watch?v=rh7R6NDb1go>
- The AXE Effect – Women – Billions
<https://www.youtube.com/watch?v=I9tWZB70USU>
- Alfa Romeo Giulietta
<https://www.youtube.com/watch?v=az5E5-rUXy8>
- Así responden os homes cando unha muller os trata como muller
<https://www.youtube.com/watch?v=QXUZhd75luQ>
- Amos de casa
<https://www.youtube.com/watch?v=cxHLiaUe3ow>
- Os labores do lar, tarefa pendente para o home
<https://www.youtube.com/watch?v=ZDxHMHjfgp4>
- Micromachismos: están aí, aínda que ás veces non queiramos velos
https://www.youtube.com/watch?v=Co_z_GbjbHY
- Experimento dun minuto para mostrar algo aos homes, algo que as mulleres experimentan (pagamento igualitario)
<https://www.youtube.com/watch?v=wfByPvrOcb8>
- O machismo que non se ve
<https://www.youtube.com/watch?v=YRWpzQuW7NE>
- Cousificación: a muller como obxecto publicitario
https://www.youtube.com/watch?v=J_SKc60IO_M
- Óllame á cara
<https://www.youtube.com/watch?v=wajm6isPwqA>

Ti que farías nun caso similar?

Páx. 20

caderno de actividades

Estas dinámicas poden facer emerxer situacións reais parecidas que eran invisíbeis aos ollos do profesorado mais coñecidas polos mozos e polas mozas. Ou que até o mesmo grupo descoñecía. O que pode ser beneficioso, mais tamén pode ser moi delicado e arriscado para a persoa que o está a sufrir en silencio se non conta co apoio e seguimento tanto do profesorado como da familia. Recomendamos un coñecemento das tensións e dos conflitos que poden existir no grupo para resolvelos de forma óptima e eficaz.

A quen lle interese realizar un traballo previo sobre esta actividade, no anexo encontrará varios cuestionarios que poden ser útiles para coñecer un pouco máis as relacións que se establecen no centro e na aula.

O caso de Carlos

Carlos, un compañeiro teu, está a recibir insultos en chíos, en mensaxes a través de Facebook e en Instagram porque foi visto paseando co seu amigo collidos do brazo. Está moi deprimido e triste, e non quere vir á escola. Acabas de descubrir que foi creado un blog especial para animar a que a xente coloque fotografías del en situacións comprometidas e íntimas. Seus pais non saben nada e credes que os profesores tampouco, aínda que un deles xa viu algún chío.

Organizar a aula en dous grupos. Un grupo deberá dar argumentos a favor de denunciar a situación de acoso e o outro, argumentos en contra, isto é, non denunciar.

Lerase o caso e disporase de 15 minutos para redactar os argumentos a favor ou en contra. Cada grupo elixirá unha persoa que **actuará como portavoz**.

Procederase á lectura dos argumentos de cada un dos grupos. Recoméndase que se escriban nun papelógrafo para seren visíbeis.

Levar a cabo un debate despois da actividade.

Crede que é importante denunciar esta situación se a estás a vivir? Por que crede que os protagonistas non o fan? A quen llo deberían dicir? Que pode ocorrer se o contan? Que outras cousas poden facer?

O caso de Yolanda

Unha compañeira da aula está a saír cun mozo. Desde que comezou a saír con el, as súas amigas ven actitudes novas na súa compañeira: non sae case nunca con elas, viste de forma diferente, etc. Parece que a este mozo non lle gusta que ela saia coas súas amigas se el non está e, se sae, sempre quere saber onde está, con quen, qué fai... Tampouco lle gustaba moito cómo vestía e convenceuna para que se “poña máis sexy”. As súas amigas cren que está a mudar moito e que é debido á relación con este mozo. Tentaron falar con ela, mais non é fácil...

Organizar a aula en dous grupos. Un grupo deberá dar argumentos a favor de denunciar a situación de acoso e o outro, argumentos en contra, isto é, non denunciar.

Lerase o caso e disporase de 15 minutos para redactar os argumentos a favor ou en contra. Cada grupo elixirá unha persoa que **actuará como portavoz**.

Procederase á lectura dos argumentos de cada un dos grupos. Recoméndase que se escriban nun papelógrafo para seren visíbeis.

Levar a cabo un debate despois da actividade.

Preguntas para xerar a reflexión e o debate en torno de aspectos como a denuncia e o control nas relacións de parella:

Que poden facer as súas amigas? Deberían contarllo a alguén? É un caso de control nas relacións, crede que ela é consciente da situación? Veo como algo negativo ou positivo? Por que non fai nada para ser máis ela mesma? O control é violencia de xénero?

Elaborar conclusións sobre o acoso e o control e subilas á plataforma.

Sobre a orientación sexual

Segundo a Asociación Estadounidense de Psicoloxía, a orientación sexual é a atracción emocional, romántica, sexual ou afectiva dura-deira cara outra persoa. É fácil distinguir dos outros compoñentes da sexualidade, que inclúen o sexo biolóxico (presenza de órganos sexuais masculinos ou femininos), a identidade de xénero (o sentido psicolóxico, social e cultural de ser home ou muller) e o papel social de xénero (conformidade con relación ás normas culturais sobre a conduta masculina ou feminina). A orientación sexual existe ao longo dun treito continuo, cuxo intervalo vai desde a homosexualidade exclusiva até a heterosexualidade exclusiva, incluíndo tamén varias formas de bisexualidade. As persoas heterosexuais senten atracción sexual, emocional e afectiva cara persoas de distinto sexo, mentres que as persoas bisexuais senten atracción sexual, emocional e afectiva tanto cara o seu propio sexo como cara o sexo oposto. A orientación sexual difire da conduta sexual, xa que se refire a sentimentos e auto-concepto. As persoas poden ou non expresar a súa orientación sexual nos seus comportamentos.

Fonte: <http://swwradio.webnode.es/ssr/>

Como poden ser combatidas a homofobia, a transfobia e o heterosexismo desde as escolas?

Ao introducir o respecto polas orientacións sexuais, polas identidades de xénero e polos estilos de vida que implican, así como ao difundir a información sobre as mesmas de maneira natural no ensino. Ao coidar o vocabulario utilizado e ter en conta que, en cada explicación que se fai nunha aula, hai diante mozas lesbianas, gais, bisexuais ou, polo menos, con dúbidas sobre a súa sexualidade. E que, igualmente, pode haber adolescentes transexuais. Fíxose un esforzo importante por erradicar o sexismo do sistema educativo. Eses esforzo pode ser aplicado igualmente á orientación sexual e á identidade de xénero. Do mesmo modo que se está a realizar un esforzo importante por suprimir o sexismo da linguaxe educativa, pode facerse o mesmo para non discriminar ningunha orientación persoal. Existen numerosos termos e frases de uso cotián que, na realidade, transmiten prexuizos arraigados contra a homosexualidade. É responsabilidade fundamental dos educadores e das educadoras erradicar esa tradición que afecta tan negativamente moitas mozas e moitos mozos.

Fonte: http://www.cogam.es/_cogam/archivos/1437_es_Unidad%20Did%C3%A1ctica%20de%20cuestiones%20sobre%20la%20orientaci%C3%B3n%20homosexual.pdf.PDF

Que se pode dicir a un adolescente que sente dúbidas sobre a súa orientación sexual?

Para comezar, os educadores e as educadoras deben facer un esforzo para coñecer e comprender a problemática particular que o mozo ou a moza está a vivir. Nunca se lle debe dicir que os sentimentos que experimenta son algo pasaxeiro. Nalgúns casos, sono, mais noutros non. Sempre deben ter claro que a súa orientación, sexa cal for, é válida, natural, respectábel e está protexida pola lei. Ademais, con calquera orientación sexual poderá desenvolver a súa identidade e alcanzar a felicidade. Os adolescentes teñen o dereito a descubrir en liberdade e sen medos a propia orientación sexual. O que si é pasaxeiro é o sentimento de dúbida, medo, angustia e soitude que con certeza están a sufrir. Nas mans dos seus educadores e educadoras está conseguir que os referidos sentimentos negativos desaparezan rapidamente.

Fonte: http://www.cogam.es/_cogam/archivos/1437_es_Unidad%20Did%C3%A1ctica%2025%20cuestiones%20sobre%20la%20orientaci%C3%B3n%20homosexual.pdf.PDF

Sobre o acoso escolar

O acoso fai referencia principalmente a un comportamento violento repetitivo de asedio e intimidación e, secundariamente, tamén se aplica a casos de illamento e exclusión social (Serrano, 2006; Díaz Aguado, 2006). Para Sanmartín (2006), o acoso ocorre sempre nun cadro de desequilibrio de poder entre agresor e vítima, e sinala que para ser tipificada como acoso escolar, a violencia escolar debe cumprir os seguintes requisitos: (1) ocorrer nun desequilibrio de poder, (2) ser reiterativa e (3) ser intimidatoria.

Por tanto, é unha conduta agresiva intencional en que o agresor ou a agresora actúan con desexo e intención de dominar e exercer control sobre outra persoa.

Os criterios definitorios do acoso son:

- 1.** É unha conduta habitual, persistente e sistemática: xeralmente, a agresión intimidatoria comeza con actos illados como burlas, insultos, alcumes, etc. E, progresivamente, ocorre unha escalada no grao e diversidade de condutas até chegar a formas moi complexas e daniñas.
- 2.** Implica un desequilibrio de forzas entre os e as participantes: ten lugar nunha relación desequilibrada, asimétrica e desigual, tanto no poder ou forza física ou psicolóxica, como na capacidade de resposta, xa que a vítima se percibe máis débil. Ás veces, o desequilibrio é debido, fundamentalmente, a que o maltrato é perpetrado por un grupo a unha única vítima.
- 3.** Xeralmente, a referida conduta permanece secreta, oculta, non coñecida polos demais: aínda que non é un criterio definitorio, en xeral existe un certo grao de privacidade e segredo nestas situacións.

Fonte: *Cultivando emociones. Educación emocional de 3 a 8 años / Educación emocional de 8 a 12 años*. Generalitat Valenciana, Consellería de Educación, Formación e Ocupación.

Sobre o acoso e o ciberacoso

O ciberacoso (*ciberbullying*) é unha forma específica de acoso entre escolares (Cerezo, 2012). Tamén chamado *acoso cibernético, electrónico* ou *dixital entre iguais*, “consiste en utilizar as novas tecnoloxías da información e a comunicación –principalmente Internet– para asediar e acosar os compañeiros e as compañeiras” (Garaigordobil e Martínez, 2014a, p. 19).

O acoso e o ciberacoso (Bisquerra e Pérez, 2014; Garaigordobil e Martínez, 2014) comparten os seguintes elementos:

- Existe un acosador.
- Trátase de condutas violentas.
- Son condutas altamente premeditadas e intencionadas.
- Asenta nun desequilibrio de poder.
- Son continuadas no tempo, repetitivas.

O ciberacoso distínguese polo seguinte (Garaigordobil e Martínez, 2014; Cerezo, 2012):

- Aumenta a indefensión da vítima, que non ten onde se agochar.
- Acentúase o carácter público da ofensa. O alcance é moito maior (pola Internet, a difusión é universal).
- Hai invisibilidade do ciberagresor, que pode ocultar a súa identidade facilmente, o que aumenta a súa impunidade.
- A duración é moito maior, mentres non se retiren ou eliminen da Internet os insultos, ameazas, etc.
- Non se circunscribe a un espazo concreto. O escenario é máis amplo.
- Chega a calquera lugar, as novas tecnoloxías non teñen fronteiras.
- Resalta a rapidez, a alta velocidade de difusión.
- Ofrécese unha gran comodidade para os ciberagresores (desde o seu teléfono móbil ou computador persoal).
- Por todo o anterior, favorécese o crecemento exponencial do número de agresores.

Fonte: *Cultivando emociones. Educación emocional de 3 a 8 años / Educación emocional de 8 a 12 años*. Generalitat Valenciana, Consellería de Educación, Formación e Ocupación.

Ciberacoso homofóbico

Un estudo presentado durante a conferencia anual da Academia Estadounidense de Pediatría en 2012, que analiza 41 casos de menores de 13 a 18 anos dos EUA, Canadá, Reino Unido e Australia, que se suicidaron despois de sufrir ciberacoso, indica que a maioría destes adolescentes sufriran acoso tanto dentro como fóra da rede. 24% dos adolescentes eran vítimas de acoso homofóbico, declarándose a metade abertamente homosexual e a outra metade heterosexual ou sen preferencia sexual definida. Detectouse tamén un aumento no número de suicidios deste tipo en 2011 e 2012. A un 32% detectáranlle trastorno do estado de ánimo e a un 15% adicional detectáranlle en concreto depresión.

Fonte: *Cultivando emociones. Educación emocional de 3 a 8 años / Educación emocional de 8 a 12 años*. Generalitat Valenciana, Consellería de Educación, Formación e Ocupación.

Sobre a empatía

A empatía é a capacidade de se pór no lugar do outro. É a competencia da intelixencia emocional que nos permite recoñecer o estado de ánimo dos demais e establecer relacións respectuosas coas persoas. Para nos relacionarmos cos demais necesitamos coñecelos, saber sobre os seus sentimentos e necesidades, sobre o seu punto de vista. Este “pensamento de perspectiva”, esta capacidade para nos pór no lugar do outro, de ollar as cousas cos seus ollos, é o núcleo da intelixencia interpersoal (Gardner, 1993), que se verá complementada coas adquisicións referidas ao que é aceptábel, bo e xusto, e que coñecemos como “desenvolvemento moral”.

A persoa carente de empatía pode ferir ou agredir aos demais sen que isto lle carrexese ningún remorso. Sen empatía, os vínculos coas outras persoas serían débiles e inconsistentes. Goleman (1998) sostén que as persoas que non dispoñen deste tipo de sensibilidade están desconectadas, son emocionalmente xurdas e tamén socialmente “torpes”. Coa empatía aprendemos a conectar coas formas de ver, pensar e sentir dos demais sen nos desconectarmos de nós mesmos, xerando hábitos prosociais que nos axudan a entender a propia vida en relación cos demais e, sobre todo, a inhibir a agresión.

A empatía é o valor por excelencia nas relacións humanas, é o que nos impulsa a nos relacionarmos cos demais e a facelo de maneira positiva. Esta capacidade actívase con máis facilidade coas persoas que sentimos próximas de nós, mais resulta máis difícil que funcione con aqueles que percibimos como diferentes. A empatía unicamente cara “aqueles que son coma min” non é suficiente. **Será necesario traballar ao longo de toda a escolaridade obrigatoria** para conseguir uns bos niveis de empatía non só con quen é simpático, senón tamén con aqueles que nos causan hostilidade. Así, unha capacidade empática madura levaranos a nos identificar e xerar sentimentos positivos non só coas persoas máis próximas, senón cos seres humanos en xeral.

Fonte: *Cultivando emociones. Educación emocional de 3 a 8 años / Educación emocional de 8 a 12 años*. Generalitat Valenciana, Consellería de Educación, Formación e Ocupación.

Sobre os testemuños de mulleres

Páx. 22

caderno de actividades

Fornecémosvos unha relación de vídeos, testemuños de mulleres de diferentes partes do mundo que están a loitar pola igualdade desde ámbitos tan diferentes como o deporte, a política, a avogacía, etc.

Propómosvos que busquedes no voso contexto máis próximo testemuños de mulleres que desde o ámbito que sexa estean a traballar en defensa dos dereitos das mulleres. Xuntamos a ficha de testemuños para recoller os aspectos básicos de cada unha das mulleres: nome, país de orixe, qué defende e qué ideas chave transmite.

Con toda a información podedes construír un mural para visibilizar a loita pola igualdade.

- Karla Wheelock : “A montaña aprendeume que se queres chegar moi alto tés que facelo polo teu propio pé”
<https://youtu.be/03UV8xENNNc>
- Marta Vieira da Silva: “Sei que non se pode xogar coa metade dun equipo.”
<https://youtu.be/JTVR4SxeTeg>
- Emma Watson: “Homes e mulleres deben ter as mesmas oportunidades.”
<https://youtu.be/xottL3JnaQw>

Para ampliar:

- Jineth Bedoya: “Non é hora de calar.” <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/proyectos/avanzadoras/jineth-bedoya>
- Maria Verônica de Santana: “A xente non pode esperar a mudar todo o sistema para despois mudar a vida das mulleres. Hai que facelo desde o principio.” <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/proyectos/avanzadoras/avanzadoras-america-latina>
- Bhina: Lares libres de violencia <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/proyectos/avanzadoras/dia-contra-violencia>

Para a carta de compromiso

Páx. 25

caderno de actividades

A carta pode ser o inicio dun traballo que deberá ir sendo analizado nas titorías, nas asembleas, etc., e que, á medida que avance o curso, deberá ser revisada para ver se se vai avanzando. Para facer realidade esta carta de compromiso, debe ser utilizado o cuestionario. O alumnado deberá reflexionar sobre se os indicadores proporcionados se cumpren ou non e, automaticamente, estes indicadores darannos pistas para a redacción final da carta.

Esta carta deberá recordar a todos e a todas que a igualdade é construída día a día e que se consegue a partir de pequenos detalles, e tamén que o compromiso colectivo, o compromiso de todos e todas, pode facer mudar as cousas en favor dunha maior igualdade entre homes e mulleres.

Pasos a seguir:

- Cuestionario para preparar a carta de compromiso.
- O cuestionario pode ser feito individualmente ou en pequenos grupos e poden ser seleccionados os elementos que máis interesen.
- Se o credes necesario, no final desta guía podedes encontrar outro cuestionario individual e anónimo que vos será útil para detectar conflitos inicialmente invisíbeis.
- Posta en común dos resultados: Participades na construción de relacións de igualdade e seguridade na aula? As mozas séntense aceptadas e valorizadas no grupo? E os mozos? Existe un compromiso consciente por parte de todos e todas para que ninguén sinta a discriminación por xénero? Quen perde cando ocorren situacións violentas na aula?
- Redacción da carta.

Lecturas de interese para o profesorado

Ás mulleres da miña aula de enxeñaría

Carta de Jared Mauldin, un estudante de último curso de Enxeñaría Mecánica e publicada no diario The Easterner. Tornouse viral e foi compartida máis de 45.000 veces.

“Ás mulleres das miñas aulas de Enxeñaría:

Aínda que sempre é a miña intención tratarvos como iguais nas nosas interaccións, permitídemme desviarme para dicir que na realidade vós e máis eu non somos iguais.

Si, estamos no mesmo programa educativo e moi posibelmente ides obter as mesmas notas ca min, mais iso nos fai iguais?

Non, por exemplo, eu non crecín nun mundo que me desanimaba a me dedicar ás ciencias puras.

Non vivín nunha sociedade que me dicía que non me ensuciara ou que me chamaba mandón cando mostraba as miñas habilidades para o liderado.

Na escola primaria, nunca tiven medo de ser rexeitado polos meus compañeiros debido aos meus intereses.

Non fun bombardeado con imaxes e slogans dicíndome que o meu verdadeiro valor estaba na miña aparencia e que me debería abster de certas actividades porque podería ser considerada como demasiado masculina.

Non fun ignorado por profesores que asumían que o motivo de que non entendese un concepto matemático ou científico complicado se encontraba, ao fin e ao cabo, no meu xénero.

Non tiven ningunha dificultade coa mentalidade dun club de mozos e non terei que me enfrontar ao escrutinio ou ás observacións engadidas de ser a “discriminación positiva”.

Cando teña éxito, todos asumirán que é porque o merezo.

Por tanto, vós e máis eu non podemos ser iguais. Fostes capaces de superar neste campo moito máis obstáculos dos que eu vaia enfrontar xamais.

Atentamente,

Jared Mauldin, estudante de último curso de Enxeñaría Mecánica”

Actitudes do profesorado: currículo oculto

O desafío para a comunidade educativa con relación á igualdade de xénero é o de tratar de evitar que, de forma non intencionada, se transmitan a través de comentarios, bromas ou diferenzas de trato, expectativas diferentes sobre os resultados escolares que poidan influír na asimilación dos estereotipos e papeis tradicionais.

Por tanto, o profesorado debe reflexionar sobre qué está a reforzar de forma inconsciente (currículo oculto) e qué modelos está a transmitir ao alumnado.

Propómosvos observar:

- Comentarios sobre o físico, a roupa ou o bo comportamento dirixidos ás nenas, e sobre a intelixencia, o aspecto esfarrapado, a sucidade ou o mal comportamento dirixido aos nenos.
- Bromas: As súas brincadeiras aluden a estereotipos?
- Diferenza de trato:
 - Ése máis permisivo cando un neno alborota que cando o fai unha nena?
 - Nas nenas foméntase a expresión de emocións mentres que nos nenos é coartada ou ridiculizada?
 - Permítese a expresión de rabia nos nenos e na nenas é inhibido?
- Expectativas diferentes sobre os resultados escolares:
 - É esixido o mesmo rendemento e esforzo a nenas e nenos?

Cando un neno fai algo mal, considérase que errou, dedícaselle atención e apoio, e é convidado a tentalo novamente. Se é unha nena a facelo mal, dáse por feito que por ser nena ía errar e non é convidada a repetir a tentativa.

- Outros aspectos a analizar con relación ás expectativas:
 - É utilizado o mesmo ton de voz se nos diriximos a unha alumna ou a un alumno?
 - A quen diriximos máis a ollada cando falamos, aos nenos ou ás nenas?
 - Reaccionamos de igual forma cando solicita afecto e contacto físico un neno ou unha nena?
 - Pídese aos nenos que realicen traballos máis pesados e ás nenas, máis lixeiros?
 - Faise o mesmo número de preguntas a nenos e a nenas?
 - Rífaselles por igual?
 - Fálaselles por igual?
 - Pídese máis axuda ás nenas para ordenar, limpar, decorar, etc.?
 - Pídese máis axuda aos nenos para a organización, encárganse-lles as tarefas de responsabilidade, etc.?

A educación intercultural desde a perspectiva de xénero, **Luz Martínez Ten**

Con frecuencia, os debates sobre a igualdade de xénero no sistema educativo son relegados a un capítulo á parte ou a unha epígrafe explícita sobre coeducación que acostuman desenvolver mulleres especialistas no tema. Da mesma forma, ao abordar a interculturalidade, a realidade da discriminación coas mulleres desaparece da liña principal do discurso, facéndose unicamente explícita cando se tratan temas moi concretos que fan referencia quer ao conflito cultural, porque constitúen un atentado contra os dereitos fundamentais das mulleres, quer a situacións que son claramente identificábeis como trato diferencial coas alumnas. En educación, tal como ocorre noutros ámbitos, o tratamento da igualdade céntrase exclusivamente en situacións que afectan as mulleres como colectivo. Desta maneira, obvia claramente a categoría de xénero que analiza o papel outorgado a mulleres e homes – e as relacións que se establecen entre ambos – proposto polos distintos modelos de Educación in-

tercultural. A ausencia de análise desde unha perspectiva de xénero non só oculta as situacións de discriminación que viven as mulleres nos diferentes contextos culturais, senón que impiden deseñar un modelo educativo que eduque en igualdade.

A relación entre feminismo e multiculturalidade constitúe un dos elementos imprescindíbeis para o desenvolvemento dun modelo educativo intercultural que incorpore a igualdade de xénero como un fundamento ético irrenunciábel, tanto no concepto mesmo de interculturalidade, como no regulamento educativo, na análise e no deseño, aplicación e avaliación da práctica educativa.

Para comezar, é necesario repensar o modelo intercultural desde unha perspectiva feminista, que centre o debate entre universalismo e diferenza, partindo da vindicación da igualdade entre os sexos. Existe un amplo consenso sobre a importancia do recoñecemento cultural desde unha posición crítica que é preciso transferir para o modelo educativo, desde a perspectiva de xénero.

É difícil desenvolver estratexias concretas se non reflexionamos sobre os valores de igualdade que consideramos fundamentais no currículo, así como outras decisións que teñen que ver coa xestión e organización do centro.

É necesario incorporar a perspectiva de xénero en todas as variábeis que fan parte da realidade educativa, desde as regras de convivencia, a participación das familias, a educación afectivo sexual, a orientación educativa e profesional do alumnado, até a relación que se establece entre relixión e educación. “O feito de que España se teña convertido, desde hai poucos anos, nun país de destino para grupos de inmigrantes procedentes de diversas partes do mundo, introduciunos plenamente nun mundo de encontros e desencontros culturais. E se hai unha institución en que estas mudanzas sociais se reflicten, esta é a escola: nas aulas teñen lugar tanto conflitos como acordos. Ora ben, a escola pode ser unha institución de reprodución das relacións sociais ou un poderoso instrumento de transformación. A escola pode ser un lugar onde se reproducen as desigualdades culturais ou un espazo onde teñen lugar encontros interculturais.

Este encontro intercultural con fin transformador debe revisar, de forma crítica, aqueles valores, costumes e tradicións que historicamente discriminaron as mulleres, e ensinar a compartir a vida en igualdade. Esa igualdade que está pactada na Declaración Universal dos Dereitos Humanos e sobre a que se debateu amplamente nas diferentes Conferencias Internacionais das Mulleres (a última en Pequín, 1995) e que levou á sinatura dunha Plataforma que defende claramente cáles son os obxectivos que deben ser atinxidos, para as mulleres de todo o mundo.

O poder que temos en nós, Zeliha Ünalı

30 de xullo 2015

A miña non é unha historia pintoresca como poderían imaxinar, mais antes unha historia de toma de conciencia e realización persoal. Subir ao tren expreso a Pequín e participar no Foro de ONG na Cuarta Conferencia Mundial sobre a Muller en 1995 foi unha experiencia que mudou a miña vida.

Con máis de 200 mulleres representantes de ONG de 29 países, pasei oito días nun tren transiberiano de Varsovia a Pequín. A duración da viaxe non nos importaba xa que todas estábamos dedicadas a transformar o mundo.

Aos 24 anos, eu era unha estudante de posgraduado, unha das primeiras do programa de Estudos de Xénero e a Muller da Turquía na Universidade Técnica do Medio Oriente. Fun elixida para representar ese programa en Pequín. Observei que nos bolsos que se entregaban á xente estaba impresa unha citación da feminista mundialmente famosa Sue Vinson: “éramos moitas e unha” e “ver o mundo a través dos ollos das mulleres”. Cando lembro eses días, en que me reunía ao redor das carpas con millares de mulleres comprometidas a facer un mundo mellor, inmediatamente dúas palabras veñen á miña mente: irmandade e paz. Continúo a crer na irmandade, aínda que isto pareza anticuado para as novas xeracións. A Declaración e Plataforma de Acción de Pequín e os cinco anos seguintes axudáronme a comprender o poder que está en nós e que temos como movemento mundial das mulleres.

En 1995, debatemos sobre cómo harmonizar as leis nacionais coa Convención sobre a Eliminación de Todas as Formas de Discriminación contra a Muller e a Plataforma de Acción de Pequín. Hoxe en día, debatemos sobre cómo aplicalas con eficacia e eficiencia. O camiño foi longo. Nestes 20 anos, moitas cousas mudaron para as mulleres na Turquía, mais, por outro lado, non houbo mudanzas substanciais na vida das mulleres turcas. A fins da década de 1990 e comezos da de 2000 houbo mudanzas lexislativas importantes para a consecución da igualdade de xénero. O movemento e as organizacións de mulleres avogaron con éxito a favor das mudanzas no Código Civil, no Código Penal e na lexislación laboral.

Porén, na Turquía dúas en cada cinco mulleres casadas están en risco de ser obxecto de violencia doméstica. Teño a sensación de que na Turquía o entusiasmo pola Plataforma de Acción de Pequín se desvaneceu un pouco, especialmente nos últimos dez anos.

Desde a conferencia de Pequín traballei na área de xénero e desenvolvinme como consultora e activista. Pasei os últimos tres anos nas rexións menos desenvolvidas da Turquía traballando con ONG de mulleres. No meu traballo e na miña carreira, aínda sinto o vento de Pequín que me impulsa para a fronte. Agora estou a traballar no Gabinete do Coordinador Residente das Nacións Unidas en Ankara, a capital da Turquía, como a especialista de xénero. Sinto que me estiven a preparar para este cargo desde o día en que me subín ao Expreso de Pequín e participei no foro das ONG.

Desexo transmitir o espírito de Pequín ás xeracións máis novas. Aínda somos “moitas e unha” e, infelizmente, aínda continuamos a necesitar esforzos locais, mundiais, conxuntos e interxeracionais para facer que o mundo sexa un lugar pacífico e igualitario para todas as persoas.

Para coñecer máis testemuños de mulleres: <http://beijing20.unwomen.org/es/voices-and-profiles/women-of-achievement>

Glosario

Sexo: Refírese ás características/ atributos biolóxicos que distinguen o macho e a femia desde o nacemento.

Xénero: Diferenzas construídas social e culturalmente, aprendidas desde a infancia que son atribuídas a mulleres e homes en función do seu sexo e que xeran situacións de desigualdade e discriminación para coas primeiras.

Estereotipos de xénero: Os estereotipos de xénero son imaxes mentais, trazos e crenzas que atribúen características diferentes (sexual e xenericamente) a mulleres e varóns como grupos. Varían pouco duns lugares a outros: son bastante homoxéneos. Son bipolares: atribúense ás mulleres calidades ou debilidades que son excluídas nos varóns, e viceversa. O paradigma do “humano” é sempre masculino, non existe como referente universal un referente feminino.

Papeis de xénero: Papeis, comportamentos e expectativas atribuídas a mulleres e homes en función do seu sexo e que determinan a súa forma de ser, sentir e comportarse na sociedade.

Patriarcado: Forma de organización cultural, económica, política, social e relixiosa en que a autoridade, poder, liderado e, en xeral, o predomínio, é exercido polos homes sobre as mulleres, as cales se encontran nunha situación de opresión.

Machismo: Actitudes e comportamentos de dominio, prepotencia e superioridade dos homes para coas mulleres, tendentes a manter a orde social en que exercen o poder e en que as mulleres se encontran sometidas, discriminadas e oprimidas.

Feminismo: Corrente ideolóxica, social, cultural, económica e política dirixida a instaurar a igualdade de dereitos e oportunidades entre mulleres e homes.

Micromachismos: Comportamentos e hábitos de dominación e violencia masculina na vida cotiá e nas relacións de parella.

Conciliación da vida laboral e da persoal: Prácticas dirixidas a harmonizar o tempo persoal, familiar e profesional e/ou laboral de mulleres e homes que ten como obxectivo principal apoiar a incorporación das mulleres ao ámbito produtivo e dos homes ao espazo privado ou reprodutivo, favorecendo a igualdade de oportunidades e dereitos.

Igualdade de oportunidades entre mulleres e homes: Situación en que todas as persoas, con independencia do seu sexo, teñen o dereito e a oportunidade de desenvolver as súas capacidades e aspiracións, tomando decisións e desenvolvéndose ao nivel individual e social á marxe das limitacións e papeis de xénero socialmente es-

tablecidos para mulleres e homes que limitan os seus comportamentos.

Coeducación: Proceso intencionado de intervención que potencia o desenvolvemento de alumnos e alumnas partindo da realidade de dous sexos diferentes, e que persegue un desenvolvemento persoal emocional e afectivo e unha construción social común e non enfrontada. Non hai que confundir “coeducación” con “educación mixta”, pois o simple agrupamento de nenas e nenos nas aulas, aínda que imprescindible, non garante un ensino máis xusto e igualitario.

Transversalidade de xénero: Sinónimo de *mainstreaming* de xénero ou abordaxe integrada de xénero, para se referir á responsabilidade de todos os poderes públicos no avanza da Igualdade entre mulleres e homes. É a aplicación do Principio de Igualdade de Trato e de Oportunidades entre mulleres e homes ás Políticas Públicas, de modo que sexa garantido o acceso a todos os recursos en igualdade de condicións, sexan planificadas as políticas públicas tendo en conta as desigualdades existentes, e sexan identificados e avaliados os resultados e impactos causados por estas no avanza da igualdade real.

Bibliografía

AUTORÍA COMPARTIDA. *Inteligencia emocional. Inicio del desarrollo de competencias emocionales (intrapersonales) en familia*, Sycom Training Systems S.L., Bilbao, 2012, <[http://axular.net/download/files/orientacion/escuela_padres/69_La_inteligencia_emocional_en_la_familia\(II\).pdf](http://axular.net/download/files/orientacion/escuela_padres/69_La_inteligencia_emocional_en_la_familia(II).pdf)>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Coeducación: dos sexos en un solo mundo*, Instituto Nacional de Tecnologías Educativas y de Formación del Profesorado (INTEF). Módulo 6 – Proyectos de vida, Madrid, 2012, <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd/m6/los_estereotipos.html>.

AUTORÍA COMPARTIDA. “*Por preguntar que no quede. Nosotras creamos mundo*”, Cuadernos de educación en valores nº 2, Instituto de la Mujer / CIDE, Madrid, 2006, <http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/112/cd2010/unidad_6/6_6_bibliografia.html>.

VÁZQUEZ VERDERA, V., J. ESCÁMEZ SÁNCHEZ, e R. GARCÍA LÓPEZ. *Educación para el cuidado. Hacia una nueva pedagogía*, Brief, 2012, <<https://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/viewFile/47172/44235>>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Cómo ser un cole de cuidado. Propuestas para tu centro educativo*, InteRed, 2014, <<http://redciudadaniaglobal.org/noticias/como-ser-un-centro-de-cuidado-propuestas-para-tu-centro-educativo/#.VcnOw3HtlBc>>.

BONINO, LUIS. *Micromachismos*, <<http://www.luisbonino.com/pdf/Los%20Micromachismos%202004.pdf>>.

AUTORÍA COMPARTIDA. *Cultivando emociones. Educación emocional de 3 a 8 años / Educación emocional de 8 a 12 años*, Generalitat Valenciana, Consejería de Educación, Formación y Ocupación. <http://www.lavirtu.com/eniusimg/enius4/2012/06/adjuntos_fichero_695712_f85eecff7d7e5afb.pdf>.

Teatro del oprimido, <<https://escuelapopularcineytv.wordpress.com/2012/06/23/metodologia-del-teatro-foro-augusto-boal-una-herramienta-poderosa-para-construir-la-participacion-popular/>>.

Hombre, igualdad y nuevas masculinidades, <www.aulaviolenciadegeneroenlocal.es>.

MARTÍNEZ TEN, LUZ e ROSA ESCAPA GARRACHÓN. *Cómo compartir la vida en igualdad. Guía práctica para chicas y chicos*, <<http://www.mujeresenred.net/IMG/pdf/guiacompartir.pdf>>.

AGUILAR CARRASCO, PILAR. *¿Somos las mujeres de cine? Prácticas de análisis fílmico*, <http://institutoasturianodelamujer.com/iam/wp-content/uploads/2010/02/IAM-U_68927.pdf>.

MARTÍNEZ TEN, LUZ; CLAUDIA LEAL e SANDRA BOSCH. *El viaje de Ana: historias de inmigración contadas por jóvenes*, 2003, <<http://issuu.com/aulaintericultural/docs/elviajedeana>>.

150 canciones para trabajar la violencia de género, <<https://www.youtube.com/playlist?list=PLcGM-7aUuWYhdkZ09LxBSvaSEIsNmme87>>.

PANADERO FERNÁNDEZ, BEGOÑA. *Los estereotipos en la publicidad – Unidad didáctica en Educación Secundaria Obligatoria*, <<http://www.educarenigualdad.org/los-estereotipos-en-la-publicidad-unidad-didactica-en-educacion-secundaria-obligatoria>>.

Recursos Educar para una ciudadanía global

Kaidara

www.kaidara.org

Experiencias e recursos educativos elaborados por Oxfam Intermón e membros da Rede de educadores e educadoras para unha cidadanía global. Os recursos poden ser descargados libremente e tanto a web como practicamente todos os materiais están dispoñíbeis en castelán, catalán, vasco e galego.

Pistas para mudar a escola

OXFAM-INTERMÓN (2009). Barcelona

Para construír unha corrente de cidadanía global, responsábel coa humanidade e co planeta, é preciso asentar os fundamentos desde a escola. Quen cultivamos esa convicción no día a día das aulas sabemos que non o temos fácil. O sistema educativo actual ofrece escasas respostas. Necesitamos dun novo modelo, humanista, baseado no diálogo e na convivencia, que constrúa a escola-comunidade, preocupada pola xustiza, aberta ao contorno e ao mundo. O gran desafío reside en construír unha educación para “ser”, e para transformar.

http://www.kaidara.org/gl/recurso/Pistas-para-cambiar-la-_escuela

Centros educativos transformadores: cidadanía global e transformación social

OXFAM-INTERMÓN (2012). Barcelona

Esta publicación recolle e dialoga criticamente con outros modelos educativos que entroncan parcial ou totalmente con este ideal transformador, e concreta itinerarios transformadores viábeis a partir de prácticas a tres niveis: prácticas docentes (ámbito do ensino-aprendizaxe), organizativas (ámbito de organización e relacións), e políticas (ámbito do contorno e da transformación social).

<http://www.kaidara.org/gl/recurso/centros-educativos-transformadores>

Anexo: Cuestionario para o alumnado

Idade:

Son: Mozo ☐ / Moza ☐

Curso:

COMPORTAMENTO PERANTE SITUACIÓNS	NUNCA	POUCAS VECES	MOITAS VECES	SEMPRE
Se téas algún problema, disllo ao profesor ou á profesora?				
Se téas algún problema, disllo á túa familia?				
Se téas algún problema, marchas sen dicir nada?				
Se ves alguén que ten problemas, disllo ao profesor ou á profesora?				
Se ves alguén que ten problemas, disllo á túa familia?				
Se ves alguén que ten problemas, marchas sen dicir nada?				

ACTOS REALIZADOS	NUNCA	POUCAS VECES	MOITAS VECES	SEMPRE
Insultei na aula.				
Insultei no recreo.				
Batín alguén na aula.				
Batín alguén no recreo.				
Empurrei para incomodar nas filas.				
Molestei e non deixei traballar algún compañeiro ou algunha compañeira.				
Quitei ou agochei as cousas dalgún compañeiro ou dalgunha compañeira.				
Estraguei o traballo dalgún compañeiro ou dalgunha compañeira.				
Se quero conseguir algo dalgún compañeiro ou dalgunha compañeira, doulle algo en troco.				
Non deixei xogar comigo a algún compañeiro ou a algunha compañeira.				

Autoría:

Barabara Educació SCCL.

Coordinación:

Begoña Carmona

Rede de Educadores e Educadoras para unha cidadanía global:

A comisión de Conectando mundos da Rede asesora e dá seguimento á elaboración dos contidos desta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera e Arantza Zubizarreta.

Deseño e maqueta:

Estudi Lluís Torres

Corrección lingüística:

Albert Nolla

Ilustración:

Espais Telemàtics

Tradución:

Márió Herrero

Máis informacións sobre a proposta educativa de Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/campanas-educacion/educacion/propuestas-educativas>
- Facebook: “Educar para unha cidadanía global” <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correo: educacion@oxfamintermon.org

Esta obra ten unha licenza Creative Commons

Esta publicación foi realizada co apoio financeiro da Axencia Española de Cooperación Internacional para o Desenvolvemento (AECID), con cargo ao Convenio “**Movemento pola educación transformadora e pola cidadanía global no ámbito da educación formal (código: 14-CO1-642)**”. O contido da referida publicación é responsabilidade exclusiva de Oxfam Intermón e non mostra necesariamente a opinión da AECID.